



Az ismeretlen monarchista: Mindszenty József

„Mindszenty gondolatainak háta mögött nem az egyházi nagybirtok volt, hanem a legitimizmus. Ez volt az ő centrális elképzelése, és ebbe semmiféle kompromisszum nem fért bele, nemhogy egy, a kommunistákat is magába foglaló népfront. Ő nemcsak királyt akart koronázni Magyarországon, hanem addig is, mint Magyarország első zászlósur, kvalifikáltnak érezte magát a közbenső időre az államfői szerepre.” Bibó István, 1977 (*)

Írta: Pánczél Hegedűs János.

Előljáróban

Az elkövetkező oldalakon (**) Mindszenty József, Magyarország utolsó hercegprímása eddig talán kevésbé ismert politikai hitvallását, a monarchizmusát szeretném bemutatni. Mindszenty monarchizmusa legtöbbször mint legitimizmus, szóba kerül valamilyen szinten általában a vele mélyebben foglalkozó írásokban, de leginkább csak úgy, mint egy a politikai mozgatórugói közül, amelyeket magáénak vallott tevékenysége folyamán. Ennek az írásnak az alapállása azonban az, hogy Mindszenty politikai krédójának és cselekedeteinek integráló magja volt az apostoli Magyar Királyság érték-, és közjogi intézményrendszere, amely lényegében monarchizmusként jelent meg egy republikánus politikai térben (míg korábban legitimizmusként jelent meg ennek „előzménye” az akkor nem teljes jogfolytonossággal, de fennálló kormányzói Magyar Királyságban). Szinte minden politikai cselekedete erre a magra visszavezethető, és abból ki is bontható. Mindszenty monarchizmusa e mellett azért is érdekes és tanulságos, mert abban a korszakban a leginkább példaértékű, amikor a királyság éppen eltűnik a magyar nemzet horizontjáról (1944–49 és 1956). Mindszenty, amióta politikai aktivitást kifejtett (1918) meggyőződéses legitimista, tehát monarchista volt, amely érdekes módon akkor mutatta mindig a leghatározottabb aktivitást, amikor a királyság léte veszélyben volt (1918–1919, 1944–46), ebben hasonlóságot mutatva olyan más meghatározó katolikus legitimista-monarchistával, mint Slachta Margit.

Magam Mindszenty monarchizmusát tekintve a legérdekesebbnek azt a korszakot tartom, amikor lényegében Magyarországon a királyság elveszett (1944–46), ugyanis Mindszenty éppen ebben a korszakban került olyan közjogi és politikai szerepbe, amelyben a lényegében reflexív monarchizmusa nyíltan nem tudott megnyilvánulni, a tényleges aktuálpolitikai síkon, azonban – véleményem szerint kimutathatóan – határozott bázisa volt orientációinak, és politikai, társadalmi cselekedeteinek is. A királyság Mindszenty esetében egyfajta univerzális, de sokkal inkább ideális és organikusan a keresztény értékrendhez, a katolikus valláshoz kötődően transzcendens jelentőséggel is bírt, mely megszabta a nemzet hivatását, és amelyben a nemzet tagjai ideálisan beletartoznak. Így a királyság a magyar nemzet számára az ideális hatalom letéteményese volt a hercegprímás nézete szerint. Mindszenty politikai tevékenysége 1944 utáni monarchizmusát tekintve lényeges metapolitikai síkkal is bír, ugyanis

egy-egy konkrét politikai irányzat, legyen az akár párt is, mindenkor a reális politikai alternatívák közötti helye alapján definiálódik politikaként. A monarchizmus jelen esetünkben (a döntően republikánus politikai térben) fokozatosan megmaradt a politikafeletti politika (meta) síkján 1945-ös köztársaság-ellenes vétójának eredménytelensége után, mint normarendszer és közjogi-politikai érvrendszer, amely azonban tetten érhető az aktuál-, illetve reálpolitikai történetekben is, melyben a hercegprímás kezdeményező, vagy éppen reflektáló résztvevő volt. Az a tény, hogy Mindszenty egy győztes és éppen győzelme előtt álló, harcos és agresszív, összetevőiben korántsem triviális forradalmi korszakban (1944-1949) nagyjából defenzív módon kényszerült politizálni, magyarázza egész politizálásának metapolitikai érvényességét és szükségszerűségét is. Ugyanakkor sejthetően ez a fajta politizálási mód nem jelentett neki igazi újdonságot, hiszen a kormányzóság ideje alatt, hasonló, meglehetősen ennyire radikálisan politikailag ellenséges környezet vette körül. Akkor is már azt a – meglehetősen hatásos – politizálási módot követte, hogy mondanivalóját a Horthy Miklós kormányzó nevével jelzett kurzus által preferált irányzatokhoz, ideológiákhoz, politikai közhelyeihez igazította (hasonlóan járt el politikai-, és szellemi társa is, gróf Mikes püspök). Hóbor József jegyzi meg, hogy Mindszenty szinte mindig a „királypárti árút, antibolsevistaként, vagy éppen liberalizmusellenes csomagolásban adta el” (***) . Ennek megfelelően követve már a hercegprímás Mindszenty politikai megnyilvánulásait, nem árt a németek kitelepítésével kapcsolatos tiltakozásai mögé, a Szentkorona-tanból levezetett Szent Korona tagságot, a királyság integritásának egyik legfontosabb pillérét odatenni. A közjogi szereppel is rendelkező Szűz Mária-tisztelet (Boldogasszony Éve 1947-48) mellé a királyság Patrona Regni Hungariae – szintén integráló – eszméjét is odaállítani. Ugyanígy a Mindszenty által – akár a püspökkari körlevelekben is - hangoztatott „igazi demokrácia” fogalmát is más kontextusban látni - melyet a természetjoggal magyarázott, tomista érvrendszerrel. Hiszen a republikánus és marxista politikai frazeológia eszköztárának egy fontos elemét (demokrácia, népi demokrácia, demokratikus) használta ekkor, hogy a megváltozott körülmények között a királyság talajáról ne kelljen elmozdulnia, illetve aktualizálni tudja azt. A köztársasági berendezkedés, illetve a választások lebonyolítása, a parlamenti munka körüli radikális állásfoglalása – „törvénytelen állapot” – pedig meglehetősen egyértelműen, ha inverz módon is, de a királyságra utalt vissza, mivel azt ismerte el törvényesnek.

Mindszenty József korai korszakának legitimista-monarchizmusa ismert és jelentős mértékben feldolgozott Hóbor József által(****), ezért ebben a tanulmányban a későbbi korszakára igyekeztem fókuszálni, amikor a királyságbeli rangja szerint az első közjogi méltóságot töltötte be hercegprímásként. A tanulmányom nem mellőzi az (történelmi) esszéire is utaló jegyeket, amelynek indokoltságát abban láttam, hogy a téma meglehetősen komplex, és mivel sokszor a mozgatórugókat és eszmei összefüggéseket is szükségszerűen vizsgálja, indokoltnak éreztem a tényszerű adatok, empirikus elemek mellett a történetfilozófiai tartalmaknak is sokszor teret engedni. Ilyen szempontból az itteni munka jellegzetesen keresztutas, és tapasztalataim szerint újszerű írás, amelyben a történeti és tudományos igény mellett a történetfilozófiai kritériumok is szerepet kaptak - szándékaim és reményeim szerint nem öncélúan.

(*)Mészáros 2002, 227. o. A legitimizmussal kapcsolatosan ld. hátrébb még itt 7.o.

(**) Az írást ebben a formájában, a Mindszenty Társaság folyamatosan meghirdetett pályázatára készült 2009 tavaszán.

(***) Hóbor 1997, 170. o.

(****) Hóbor 1997.

Töltse le Pánczél Hegedűs János eddig publikálatlan teljes, ötven oldalas tanulmányát!

<http://www.regnumportal.hu/node/412>